

**TO'G'RIDAN TOGRI HORIJIY INVESTITSIYALARNING O'ZBEKISTON
KORPORATIV BOSHQARUVDA RO'LI****Shamaxmudova Aziza Murodulla qizi ¹**¹ *Kimyo International University in Tashkent**Shamakhmudova Aziza Murodulla kizi ingliskiy variant***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 13.02.2025**Revised: 14.02.2025**Accepted: 15.02.2025***KALIT SO'ZLAR:***korporativ boshqaruv,
kompaniya, zamonaviy
boshqaruv, strategiya,
taktika, aktsiyadorlar,
investitsiya, xorijiy
investitsiyalari.**Har qanday kompaniyaning faoliyati, nafaqat to'g'ri strategiyaga, malakali boshqaruvga, qimmatli resurslar va savdo bozorlarining mavjudligiga bog'liqdir. Har qanday biznesning muvaffaqiyatli rivojlanishi investitsiya kapitalisiz mumkin emas. Shu bilan bir qatorda investorlar o'z faoliyatini samarali boshqarish va nazorat qilish tizimiga ega bo'lmagan kompaniyaga katta mablag' kiritmasligini**tushunish juda muhimdir. Investorlar uchun tushunarli bo'lgan korporativ boshqaruv tizimini yaratgan kompaniyalarning aktsiyalari (aktsiyalari) uchun ikkinchisi sezilarli darajada sarmoya kiritish ehtimoli juda katta. Bugungi kunda korporativ boshqaruv sifati investitsiya qarorlarini qabul qilishda hal qiluvchi omillardan biri bo'lib qolmoqda. O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishdagi roli yoritilgan, shuningdek investitsiya muhiti jozibadorligini oshirish va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar faol jalb qilishga qaratilgan taklif va tavsiyalar shakllantirilgan.*

KIRISH. Jahonda globallashuv jarayonlarining tezlashib borishi hozirgi davrda mamlakatlar iqtisodiyotida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish imkoniyatini oshirishni taqozo etmoqda. "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiya mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda eng asosiy omillardan hisoblanadi". Dunyo mamlakatlari ilmiy tadqiqotlarida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishda davlat mulkinging va

davlat ulushi bo'lgan xo'jalik yurituvchi jamiyatlarning ishlab chiqarish maydonlari va ob'ektlaridan samarali foydalanish, investitsiyalarni faol jalb etish uchun qulay sharoitlarni shakllantirish, yangi raqobatbardosh ishlab chiqarishlarni va kichik korxonalami rivojlantirishni yanada qo'llab-quvvatlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda hududlar roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarni jalb etishning asosiy muommolaridan biri, hududlarda ularni to'g'ri taqsimlash muommosidir. «O'zbekiston Respublikasining investitsiya salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, investitsiya muhitini yanada takomillashtirish, yillik investitsiya dasturlarini sifatli ishlab chiqish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish uchun qulay sharoitlar yaratish, xalqaro moliya institutlari, xorijiy hukumatlarning moliya institutlari, yetakchi chet el kompaniyalari va bank tuzilmalari bilan hamkorlikni kengaytirish, shuningdek, jalb etiladigan chet el investitsiyalari samaradorligini oshirish" vazifasi alohida belgilab berildi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar keng qamrovli tushuncha bo'lib, uni quyidagicha izohlab chiqamiz. O'zbekiston Respublikasining «Investitsiya va investitsiya faoliyati to'g'risida»gi qonuniga ko'ra, to'g'ridan to'g'ri chet el investitsiyalari-chet ellik investorning hukumat kafolatlarisiz, tavakkalchilik sharoitlarida o'z mablag'lari yoki qarz mablag'lari hisobidan investitsiyalari.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, qaysi davlat faol investitsiya siyosatini yuritgan bo'lsa, o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishgan. Shu sababli ham investitsiya -bu "iqtisodiyot drayveri", desak, mubolag'a bo'lmaydi. Investitsiya bilan turli soha va tarmoqlarga, hududlarga yangi texnologiyalar, ilg'or tajribalar, yuksak malakali mutaxassislar kirib keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi.

To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb etishdagi asosiy muammolar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: investitsiya infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi; tijorat banklari, investitsiya fondlari, sug'urta va lizing kompaniyalarining investitsiya loyihalarini amalga oshirishda ularning ishtirokini samarali yo'lga qo'yilmaganligi; sifatli va talab darajasidagi malakali ishchi kuchining yetishmasligi va shulardan iborat. Bundan tashqari, eksport salohiyati yuqori bo'lgan - mashinasozlik, elektrotexnika, metallurgiya, kimyo va farmatsevtika tarmoqlarida asosiy kapitalni shakllantirish uchun to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning darajasi pastligicha qolmoqda. «Mazkur tendensiya ushbu sohalarda qulay investitsiya muhiti yaratilmaganligi, xususan raqobat muhiti, xususiy mulk daxlsizligi, moliya bozorlari, ishlab chiqarish va bozor infratuzilmasida tizimli muammolarning mavjudligidan dalolat beradi»,

Shuningdek, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning yuqori texnologiyali va inson kapitaliga faol yo'naltirilmasligi mamlakatda yuqori darajadagi inklyuziv o'sishga erishish va kambag'allik darajasini qisqartirish kabi maqsadlarga erishish jarayonini xavf ostiga qo'ymoqda. Investitsiya muhitini yaxshilash sohasida asosiy qadam xususiy va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan sa'y-harakatlar orqali to'liq va samarali institutsional asosni shakllantirish kerak deb hisoblaymiz.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Hayotning o'zi va o'tgan yillar tajribasi hududlarni kompleks rivojlantirishni va infratuzilma faoliyatini tubdan o'zgartirishni ta'minlashdagi jiddiy kamchiliklarni bartaraf etishni talab qilmoqda.

O'zbekistonda 2021 yilda jami 10 milliard dollardan ortiq, jumladan, 8,1 milliard dollar to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiya o'zlashtirilgan. Buning natijasida 318 ta yirik va 15 mingdan ziyod hududiy loyiha amalga oshirilib, 273 mingdan ortiq ish o'rnini tashkil etilgan. Yangi korxonalar jami 1 milliard dollardan ziyod eksport va 530 million dollarlik import o'rnini to'ldirish imkoniyatiga ega.

Ta'kidlanishicha, koronavirus pandemiyasi iqtisodiy jarayonlarga hamon jiddiy ta'sir o'tkazayotganiga qaramay, eksportda izchil o'sishga erishilmoqda. Xususan, 2020 yilda mamlakatda eksport miqdori 9 milliard dollardan oshgan bo'lsa, 2021 yilda 12 milliard dollarni tashkil etgan. E'tiborlisi, bunda tayyor va yarim tayyor mahsulotlar ulushi sezilarli ko'paygan. 2022 yilda 9,5 milliard dollardan ziyod to'g'ridan to'g'ri xorijiy sarmoyalarni o'zlashtirish, 282 ta yirik va 9 mingdan ortiq hududiy loyihalarni ishga tushirish mo'ljallangan. Eksport hajmini 14 milliard dollarga yetkazish hisob-kitob qilingan.

2022 yil 1 yanvar holatiga ko'ra, respublikamizda xorijiy kapital ishtirokida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarning soni 2017 yilning mos davri bilan solishtirilganda 2,7 barobarga oshgan bo'lib, 2022 yilda ushbu ko'rsatkich 13289 tani tashkil qildi. Bungsabab 2018 yil 1 avgustdan boshlab mamlakatimizda xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarning ustav kapitalidagi xorijiy investitsiyalarning ulushi 30 foizdan 15 foizga kamaytirilishi natijasida ushbu ko'rsatkichga erishilgan.

Shuningdek, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni taqsimlashda cheklashlar va iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlarini rivojlantirishda investitsiyalarni rag'batlantirish, xususiy mulkni dahlsizligi kafolatlarini mustahkamlashda davlatning rolini oshirish maqsadga muvofiq.

Hozirgi kunda O'zbekistonda korporativ boshqaruv masalasi ustuvor hisoblanadi. Bu, birinchi navbatda, korporativ mulk shakli mulkdorlardan (aksiyadorlardan) mopnopollashtirilmasligi va uni aksiyadorlik jamiyatining ijro etuvchi organi bo'lgan

yollanma xodimlar tomonidan boshqarilishi bilan bog'liq. Ammo bu boshqaruv har doim ham samarali ko'rsatgichlarni ko'rsatmasligi mumkin: ko'pincha xodimlarga asossiz ravishda yuqori ish haqi to'lanadi va olingan mablag'lar hisobidan turli xarajatlari amalga oshiriladi. Shu munosabat bilan O'zbekistonda mamlakat korxonalarida korporativ boshqaruv bilan bog'liq vaziyatni yaxshilash choralar ko'rilmoqda.

Foydalangan adabiyotlar:

1. James E. Anderson, Mario Larch, Yoto V. Yotov. Trade and Investment in the Global Economy. Journal of NBER Working Paper No. 23757 (2017) 1879-1913. <https://www.nber.org/papers/w23757>.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017 - 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasini «Faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yili»da amalga oshirishga oid Davlat dasturi to'g'risida" gi Farmoni. 2018 yil 22 yanvardagi PF-5308-son.

3. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 25 dekabrda «Investitsiya va investitsiya faoliyati to'g'risida» gi O'RQ-598-son Qonuni, 3-modda.

4. A.Sh.Bekmurodov. Xorijiy investitsiyalar. - Toshkent: Iqtisodiyot. - T. - O'quv qo'llanma.

5. A.B.Vaxobov. Xorijiy investitsiyalar. - Toshkent: Moliya, 2010. - T. - O'quv qo'llanma.

6. A.S.Azizov. (2021) To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb qilishda moliyaviy-iqtisodiy va mamlakat xatarlarini kamaytirish. Iqt. fan. bo'y. fals. dokt. (PhD) diss. Avtoref. - Toshkent: 2021. - 11 b.